

La perspectiva dels mestres sobre l'adaptació i la integració dels infants adoptats a l'entorn escolar

Alguacil de Nicolás i Mercè Pañellas Valls
Universitat Ramon Llull

Resum

Els infants adoptats presenten algunes especificitats que poden afectar la seva integració i evolució escolar (Palacios, 2007b; Dalen, 2007). Aquest ha estat el motiu de la present recerca que té tres finalitats: obtenir una descripció de les característiques dels infants adoptats en les etapes d'Educació Infantil i de Primària, mitjançant l'observació externa realitzada pels seus tutors d'aula; analitzar les necessitats dels mestres per atendre convenientment els nens procedents de l'adopció; posar els fonaments d'un programa escola-família per millorar l'adaptació escolar del nen i de la nena adoptats.

En l'estudi van participar-hi 42 professors de 18 escoles de Catalunya. Les variables escollides per a analitzar els resultats del qüestionari, dissenyat per a la recerca, van ser les següents: etapa d'escolarització dels infants adoptats, sexe, anys d'escolarització dels menors, país d'origen dels nens, temps que fa que van ser adoptats i anys d'experiència del mestre.

Atent a aquestes variables, es va realitzar una anàlisi quantitativa i una anàlisi qualitativa. La quantitativa va consistir en un estudi descriptiu i un inferencial sobre la visió dels mestres dels infants adoptats i la relació amb la família adoptiva i la qualitativa en la categorització de les respostes dels mestres arran de les seves necessitats de formació per a atendre els menors procedents de l'adopció i del tractament a l'aula del fet adoptiu.

Paraules clau: adopció, escola, mestre, relació família-escola.

Autor/a de correspondència:

Montserrat Alguacil

FPCEE Blanquerna

Universitat Ramon Llull

Barcelona

montserratan@blanquerna.url.edu

I. Introducció

El gran augment esdevingut en adopció internacional durant la darrera dècada ha contribuït a modificar el panorama social en l'àmbit de la família (Golombok, 2006). Catalunya ha estat en el primer lloc, a nivell mundial, en nombre d'adopcions internacionals, tant en termes relatius com absoluts, tot i que aquest nombre ha disminuït els tres últims anys, tendint a una racionalització i estabilització que també s'ha produït en altres països com Suècia o Itàlia. Aquest canvi a la baixa de les sol·licituds d'adopció d'infants no es pot considerar negativament, perquè implica que molts països d'origen dels infants adoptats han iniciat una acurada revisió dels propis procediments, de la seva legislació i dels circuits d'adopció internacional.

Tanmateix, el fenomen social i cultural que es deriva de l'increment de l'adopció internacional ha fet sorgir diversos treballs d'investigació des de diferents mirades i perspectives i ha provocat la creació de serveis especialitzats. La majoria d'aquests estudis estan relacionats, fonamentalment, amb les característiques dels infants adoptats, la identitat adoptiva i la integració familiar, i pocs són els que analitzen la visió dels mestres que tenen aquests nens i nenes com alumnes, tot i ser el fet adoptiu una de les causes de l'heterogeneïtat en les nostres aules, que genera la necessitat d'un tractament inclusiu de la diversitat (Paniagua i Palacios, 2005) i una resposta educativa per part dels mestres que acullen aquestes criatures, ja que l'adaptació a l'entorn escolar els suposa un conflicte vital a l'inici de l'escolaritat que requereix una actitud de recolzament i comunicació per disminuir el recel, l'ansietat i el refús i aconseguir que es vagin sentint més segurs i menys confusos i espantats. Cal tenir en compte que l'infant es torna a trobar en un entorn de molts nens i nenes i un sol adult, que s'haurà de sotmetre a un ritme que no està adequat a les seves possibilitats, quan no ha adquirit encara la capacitat d'expressar, de forma adient, les seves necessitats i la seva tolerància a la frustració és baixa. Tot plegat, pot fer que el que l'escola proposa caigui en terra erma.

El futur depèn, en part, de com els educadors responen davant els reptes actuals. Conèixer els nens i les nenes que formen part del curs és el primer que han de fer els professors. En un món global, cada situació particular, cada persona es única. L'actitud comprensiva dels mestres en referència al cas que ens ocupa, els menors procedents de l'adopció, ajudarà a fer que la història d'aquests petits s'escrigui amb majúscula. (Alguacil i Vicente, 2008).

Característiques dels menors adoptats que poden afectar el rendiment escolar

Els infants adoptats provenen, generalment, de situacions carencials, és a dir, que no han rebut ni l'alimentació, ni l'afecte ni els estímuls més adients per a la seva evolució física i psíquica. Les dificultats en l'aferrament a una figura adulta afectiva de referència són particularment greus en el cas de nens i nenes institucionalitzats. Per altra banda, els infants procedents de l'adopció han d'integrar els seus orígens, és a dir, han d'incorporar el seu passat al seu present i han de reconèixer aquests orígens lluny de la família adoptiva. Per totes aquestes circumstàncies, han d'efectuar un gran esforç per adaptar-se al nou país, a la nova família, a la nova llengua i a la nova cultura. No és gens estrany que les característiques particulars dels menors adoptats tinguin repercussions en la seva adaptació escolar.

Així, per exemple, estudis clàssics com els de Brodzinsky, Schechter, Braff, i Singer (1984) detecten problemes de conducta, poca competència social i baix rendiment escolar. Verhulst, Althaus i Verluise-den Bieman (1990), Brodzinsky, Radice, Huffman i Merkler (1987) i Silver (1989) aprecien una considerable presència de dificultats emocionals i de conducta en els infants procedents de l'adopció. Bohman i Sigvardson (1990), en un estudi longitudinal fet a Suècia amb nens d'11 anys, indiquen que els adoptats mostren més problemes de conducta que els seus companys de classe. Més recentment, Frederici (2003), Fries i Pollak (2004), Smith i Ryan (2004), Brodzinsky i Palacios (2005), Gunnar i Kertes (2005), Juffer i Van Uzendoorn (2005), Dalen (2001 i 2007) o Palacios (2007a) afirmen que la hiperactivitat, més o menys marcada segons els casos, apareix molt freqüentment entre els nens procedents de l'adopció i que aquest és un tret important, perquè té relació amb la capacitat d'atenció i el control de la impulsivitat, de l'activitat constant i de l'agressivitat, habilitats relacionades estretament amb els aprenentatges i les relacions socials. Aquests autors expliquen també els factors de risc, en l'àmbit emocional i del desenvolupament neurobiològic, que es troben amb freqüència entre els adoptats.

Així mateix, molts dels infants procedents de l'adopció mostren actituds enfront de l'aprenentatge com ara aquestes: manca de curiositat i inseguretats deguda a la baixa autoestima, dificultats cognitives per a establir relacions entre idees i conceptes, per a la simbolització i el pensament abstracte i, també, problemes de relació amb els iguals o amb els adults.

Els estudis també indiquen que els nens o nenes en adopció tenen un risc més alt de problemes d'aprenentatge (Dalen, 2001; Van Uzen-

doorn, Juffer i Klein Poelhuis 2005; Van Uzendoorn i Juffer, 2006) i que requereixen necessitats educatives especials comparats amb els no adoptats. Les pèrdues no resoltes i els problemes d'identitat poden causar efectes negatius en l'adaptació escolar, reduir la capacitat de concentració a classe i produir dificultats per a efectuar les tasques escolars (Alguacil i Pañellas, 2009b).

Tota aquesta problemàtica s'agreuja si el menor és escolaritzat després de poc temps de la seva arribada a la nova família, perquè l'infant encara no ha pogut establir vincles d'exclusivitat i no ha tingut prou temps per a viure l'experiència d'atenció continuada d'un sol adult. Així, pot sorgir la indiferenciació, mal entesa com a socialització, de manera que el nen o la nena es comporta igual amb un conegut que amb un desconegut, com si tant li fes, amb la necessitat de fer-se veure i agradar els altres. Aquesta conducta pot semblar que indica que l'infant s'ha acomodat al nou entorn de l'escola i que s'ha produït una ràpida adaptació, però pot ser probable que aquesta suposada acomodació acabi fent aparèixer, més tard, conductes disruptives i dificultats d'aprenentatge. Per altra banda, hi ha menors que, quan inicien la seva estada a l'escola, demostren malestar per tots els canvis que es produeixen en la seva vida, incapaços de pair tantes novetats. Aquesta situació pot indicar que ja s'està produint una vinculació amb la família, però, també, pot amagar problemàtiques que haurien de ser tractades per especialistes (Grau i Mora, 2002).

Pels motius explicats i, malgrat que la realitat social sovint no permet que les famílies disposin de temps i necessitin escolaritzar aviat el nen o la nena, és important que entenguin la necessitat d'establir lligams sòlids amb els infants abans de portar-los a l'escola i que defugin tòpics com ara aquests: que l'infant necessita anar a l'escola perquè així estarà amb altres nens, que estarà més estimulat si juga i aprèn coses, o que pot tenir retards; és millor que es posi al dia al més aviat possible.

Tota aquesta problemàtica acompanya molts infants adoptats quan arriben a l'aula, i els mestres l'han de conèixer i saber com afrontar-la.

La formació dels mestres respecte a l'adopció

La complexitat que suposa per als professors la diversitat de l'aula, a la qual col·laboren els menors adoptats, exigeix d'aquests professionals majors recursos d'ajuda o de formació per a exercir adequadament la seva tasca educativa i garantir una bona adaptació dels nens i nenes adoptats a l'escola i una evolució posterior favorable. En conseqüència,

els professors que són tutors d'un infant poden necessitar algun suport per a atendre l'alumne i la seva família (Brodzinsky, Schechter, Braff, i Singer 1984; Verhulst, Althaus i Verluis-den Bieman 1990; Dalen, 2001; Dalen, 2007; Palacios 2007b; Alguacil i Pañellas, 2009a). I és important, per als mestres, saber com enfocar temes com ara aquests: la comunicació, la conveniència o no d'insistir en els orígens culturals dels menors adoptats, la repercussió que, per a un infant que ha estat prèviament abandonat, té l'inici de l'escolarització, l'atenció als possibles problemes d'aprenentatge; per exemple, dificultat per a entendre i seguir instruccions, recordar allò que es diu, falta de coordinació, etc.

És important, doncs, que els docents tinguin informació i rebin assessorament respecte als infants adoptats, però també és essencial la implicació i complicitat del professorat per a manifestar les seves percepcions en relació a aquests infants i la relació propera amb les famílies adoptives (Alguacil i Pañellas, 2008a, 2008b).

Alguns models o teories psicològiques o pedagògiques han destacat la importància de la relació família-escola. Per exemple, el model ecològic proposat per Bronfenbrenner (1979) ressalta la conveniència d'estudiar els efectes de la participació simultània del subjecte en diferents contextos que es relacionen, com ara la família i el centre escolar, ja que, a més de les influències que cada un d'aquests microsistemes pot tenir per separat sobre el desenvolupament infantil, s'ha de prestar atenció a com poden afectar al seu comportament en l'escola, les relacions que l'infant estableix a casa seva, i viceversa.

Perquè l'educació sigui eficaç la relació família-escola és imprescindible i, en el cas dels infants adoptats, aquesta relació encara és més important, perquè necessiten més supervisió i acompanyament.

Si els pares i els mestres entenen les circumstàncies que han envoltat la vida de l'infant abans de ser adoptat, estaran més amatents a les possibles dificultats que puguin sorgir a l'escola i ajudar-lo a superar-les. Pares i mestres són responsables del benestar del menor i del seu correcte desenvolupament i, per això, han de saber veure què s'amaga darrere les conductes que sovint mostra a l'escola. La família i els mestres han d'establir criteris comuns i estratègies d'actuació, compartint informació i buscant solucions a les dificultats, treballant en una mateixa direcció. (Alguacil i Pañellas, 2009b).

En resum, la presència nombrosa d'infants adoptats a les escoles catalanes, requereix per part dels docents, conèixer la situació en

què es troben els infants adoptats i els trets diferencials que comporta la filiació adoptiva.

En aquest sentit, la nostra recerca s'interessa per les necessitats dels mestres i la relació que estableixen amb la família, amb la finalitat de tenir criteris i formació per a una correcta acció educativa postadoptiva, que permeti un tractament positiu i normalitzat d'una realitat de la diversitat familiar que és present a les escoles i que, com hem dit, requereix, per part dels mestres i les famílies, un abordatge amb seguretat i complicitat.

II. Mètode

Aquest estudi es pot definir com una recerca empírica bàsica, ja que té per finalitat conèixer fenòmens socials; seccional, perquè la recollida de dades s'ha fet en un sol moment; descriptiva, ja que mesura variables d'una població definida i primària perquè les fonts d'informació han estat dissenyades expressament. Quant a les dades, l'anàlisi efectuada ha estat quantitativa i qualitativa, ja que la utilització dels dos mètodes és més eficaç per a aconseguir rigor i significativitat, i aprofitar els avantatges d'aquesta combinació és fonamental per als objectius de la investigació.

Objectius

Entenent l'aula com un espai de creixement de les criatures, incliusi de la diversitat i de les diferències, per a la present recerca s'han formulat tres objectius:

Obtenir una descripció, per part del tutor d'aula, del menor adoptat, tenint en compte tres àmbits: àmbit de socialització, àmbit conductual i àmbit de rendiment i motivació acadèmica.

Descobrir les necessitats concretes del professor per afavorir la integració i evolució escolar dels nens adoptats.

Estudiar la relació dels mestres amb les famílies adoptives per posar les bases per a un programa escola-família per ajudar a la integració i evolució del nen i de la nena procedents de l'adopció.

Participants

La mostra està formada per 42 professors tutors d'Educació Infantil i d'Educació Primària, de la província de Barcelona, de 18 escoles públi-

ques, concertades i privades, que hagin tingut a l'aula algun menor adoptat en el moment d'efectuar-se la recerca o durant el curs anterior. D'aquests 42 mestres, 39 són dones i 3 homes.

Pel que fa als 47 nens i nenes adoptats, dels quals els mestres donen la seva visió com a observadors externs, s'han distingit quatre variables: sexe, país d'origen, etapa d'escolarització actual i anys que fa que estan escolaritzats a Catalunya.

Els països d'origen s'han agrupat en cinc grans blocs: Països de l'Est, Països Asiàtics, Països d'Amèrica, Països Africans i Adopció Nacional (Espanya).

La mitjana d'edat. en el moment de l'adopció. és de 26.92 mesos amb desviació típica de 20.25.

La mitjana aritmètica d'anys d'experiència dels mestres és de 15.85. amb una desviació típica d'11.69.

Les dades referents a les variables indicades es recullen en la taula 1.

Dades de la mostra			
Infants	Sexe	Nens	46.81 %
		Nenes	53.19 %
	País d'origen	Països de l'Est	53.19 %
		Països Asiàtics	27.66 %
		Països d'Amèrica	14.9 %
		Països Africans	2.13 %
		Espanya	2.13 %
	Etapa d'escolarització	Educació Infantil	47.7 %
		Educació Primària	52.3 %
	Anys d'escolarització a Catalunya	Menys d'un any	10.64 %
		Un any	27.66 %
		Dos anys	29.79 %
Tres anys		14.89 %	
	Més de tres anys	17.02 %	
Mestres	Anys d'experiència	0 - 5	9
		5 - 10	9
		10 - 15	3
		15 - 20	3
		20 - 25	3
		25 - 30	7
		30 - 35	2
		35 - 40	6
Escoles	Titularitat	Pública	16.7 %
		Concertada	77.8 %
		Privada	5.5 %

Taula 1. Dades de la mostra: dels mestres, dels infants adoptats, a les seves aules, i de les escoles a les quals pertanyen

Instrument

S'ha utilitzat un qüestionari dissenyat expressament per a l'estudi, elaborat per les pròpies autores i validat per experts, que permet recollir indicadors sobre l'adaptació escolar dels infants adoptats i sobre les necessitats dels mateixos tutors per a afrontar la problemàtica que aquest alumnat pugui plantejar. L'instrument està constituït per 50 ítems i distribuït en tres blocs, atenent als objectius de la recerca.

Els apartats del qüestionari consten de subapartats formats per ítems de resposta tancada i ítems de resposta oberta i un espai d'observacions perquè es puguin fer comentaris que complementin les respostes anteriors (taula 2).

Objectius	Referents	Àmbits	Subàmbits		
Obtenir una descripció, per part del tutor/a d'aula, del nen/a adoptat/da a les etapes d'Educació Infantil i de Primària	Infant adoptat	Àmbit de socialització	Relació amb el professor/a	Relació amb els companys de classe	
		Àmbit conductual	Trets d'hiperactivitat	Atenció i concentració	Auto-control
		Àmbit de rendiment i motivació acadèmica	Rendiment escolar	Assistència i motivació	
Detectar les necessitats concretes del professor per a afavorir la integració i evolució escolar dels infants adoptats	Professor/a	Necessitats del docent que té a l'aula un infant procedent de l'adopció	A l'aula	En la formació personal i professional	
Posar els fonaments per a un programa escola –família per a afavorir l'adaptació i l'evolució integral del nen i de la nena adoptats	Família/escola	Relació família –escola	Descripció de la participació de les famílies	Elements d'interès per a posar les bases d'un programa escola – família	

III. Resultats i discussió

S'indiquen, en aquesta secció, alguns dels resultats de l'estudi per a cadascun dels objectius descrits en la taula 2. Fem la discussió paral·lelament per fer més fàcil la interpretació dels resultats dels diferents apartats.

Resultats respecte al primer objectiu: obtenir una descripció, per part del tutor d'aula, del menor adoptat escolaritzat en les etapes d'Educació Infantil i de Primària.

L'abordatge d'aquest objectiu permet tenir dades sobre habilitats socioemocionals i conductuals no referides a un moment puntual sinó a tot un curs. Pensem que la percepció que tenen els mestres dels infants adoptats a l'aula facilita la comprensió d'aquests nenes i nenes.

L'estudi descriptiu de tots els àmbits analitzats es mostra en la taula 3.

Àmbits d'estudi		Estadístics descriptius				
		Mitjana	Desviació típica	Mediana	Mínim	Màxim
Àmbit socioemocional	Relació amb el/la mestre/a	9.03	2.049	10	5	12
	Relació amb els/les companys/es	9.50	2.699	10.50	1	12
Àmbit conductual	Trets d'hiperactivitat	6.75	3.166	7	0	11
	Atenció i concentració	6.19	3.133	6	0	12
	Autocontrol	16.61	5.709	16.50	1	24
Àmbit de rendiment i motivació acadèmica	Rendiment	6.17	2.158	6	2	9
	Motivació	9.47	2.158	10	5	12

Taula 3. Resultats descriptius per àmbits

Una de les conclusions de l'estudi inferencial fa referència al país de procedència dels nens i de les nenes adoptats. Del resultat es desprèn que els infants que van néixer en un país asiàtic manifesten millors puntuacions en tots els àmbits estudiats i indicats en la taula 2, mentre que les majors dificultats apareixen en els infants procedents de

països de l'Est. (Únicament s'han tingut en compte les dues procedències majoritàries dels infants.)

En la taula 4, s'indiquen els resultats per a la variable «País d'origen».

Àmbits	Rang promig	U de Mann-Whitney	Significació bilateral
Socio-emocional	Països de l'Est: 17.55 Països d'Àsia: 21.10	45.5	0.016
Conductual	Països de l'Est: 24.90 Països d'Àsia: 35.90	35.5	0.004
Rendiment	Països de l'Est: 12.68 Països d'Àsia: 21.15	43.50	0.011

Taula 4. Resultats per a la variable «País d'origen»

Aquests resultats coincideixen amb estudis com els de Vershulst, Althaus i Versluis-den Bieman (1990) o Dalen (2001).

Respecte a la variable «sexe», els professors aprecien més dificultats socioemocionals i conductuals en els nens que en les nenes.

En la taula 5, s'indiquen els resultats per a la variable «sexe».

Àmbits	Rang promig	U de Mann-Whitney	Significació bilateral
Socio-emocional	Nenes: 20.36 Nens: 16.92	74	0.028
Conductual	Nenes: 31.40 Nens: 25.36	135.5	0.042
Rendiment	Nenes: 19.62 Nens: 15.95	109.50	0.342

Taula 5. Resultats per a la variable «Sexe»

Aquests resultats també coincideixen amb treballs com els de Vershulst, Althaus i Versluis-den Bieman (1990) o Dalen (2001), però varien respecte a les conclusions extretes en el treball d'Amorós (1987) en el nostre país.

Per a les altres variables analitzades no es van trobar diferències significatives.

Resultats respecte al segon objectiu: *esbrinar les necessitats de formació que manifesten els mestres que atenen nens procedents de l'adopció.*

Un plantejament previ, abans d'analitzar les necessitats de formació, ha estat la consideració, per part dels professors, de parlar de l'adopció a l'aula.

a) Abordar el tema de l'adopció a l'aula

La consciència de la importància de parlar sobre l'adopció amb els nens adoptats des de molt petits ha augmentat últimament, ja que, com indica l'estudi de Palacios, Sánchez-Sandoval i León (2005a i 2005b), el 95% dels infants de sis anys procedents de l'adopció internacional, ja saben que han estat adoptats. En aquest marc, hom ha cregut convenient de preguntar al professorat sobre la seva opinió respecte a tractar la temàtica adoptiva a l'aula.

Les diverses postures davant aquest requeriment les hem quantificades atenent a tres opcions de resposta, que es presenten en la figura 1.

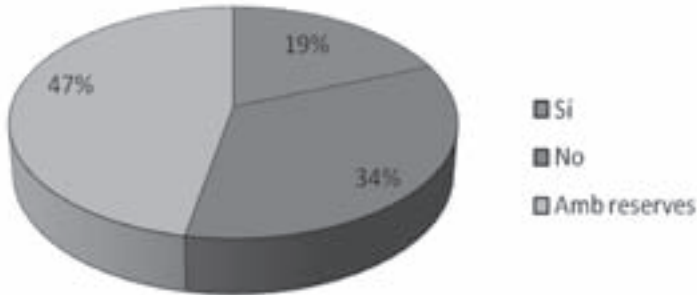

Figura 1. Parlar de l'adopció a l'aula.

Per a dur a terme l'anàlisi qualitativa, s'han agrupat en categories les respostes obertes a la qüestió plantejada sobre el tractament del fet adoptiu a l'aula, indicant la freqüència de la variable V1 i la mitjana aritmètica de V2 i V3:

1. V1 : Etapa d'escolarització dels infants adoptats
2. V2: Anys d'experiència del mestre
3. V3: Anys d'escolarització dels menors adoptats

A partir dels resultats indicats en la taula 6, observem que el problema d'abordar l'adopció a l'aula no està resolt, ja que la comunicació, en aquest sentit, encara suposa certa incomoditat per als mestres, que en un 47 % mostren reserves a l'hora d'afrontar una conversa amb els seus alumnes respecte a l'origen i situació d'un company que ha estat adoptat.

Sembla ser, tenint en compte les opinions majoritàries, que els mestres només pensen abordar el tema quan el grup o la pròpia criatura facin la demanda. Com diuen Brodzinsky i Palacios (2005), preval la idea que el menor ja preguntarà i que és més fàcil explicar-li la circumstància de la seva adopció que no pas mantenir una actitud comunicativa i oberta sobre el tema. Hi ha un altre segment dels mestres enquestats que expressa que té reserves per a parlar sobre l'adopció a l'aula, per prudència respecte al menor, i que la condició d'adoptat és un tema que l'han de tractar només els pares. El grup de mestres que advoca per no parlar d'adopció a classe (un 34 %) dóna dues raons prioritàries per a defensar la seva resposta. La primera és que l'infant adoptat està molt integrat en el grup, té molt assumida la seva condició, es dóna una situació de normalitat i, per tant, no té sentit parlar del fet adoptiu. La segona raó és l'edat dels alumnes en els cursos de parvulari, ja que diuen que moltes famílies potser encara no han explicat als seus fills que han estat adoptats.

Resposta	Categories de motivacions de resposta	Tipologies exemplificades de raons a favor, amb reserves i en contra	Variables		
			V1 Etapa i freqüència	V2	V3
Sí	Raones centrades en els nens adoptats	És una realitat que és necessari contemplar i que pot ajudar el menor adoptat a viure amb naturalitat el seu procés personal.	Educació Infantil 4	14.5	1.5
		Els nens adoptats es fan preguntes i escolten comentaris dels seus companys i, per tant, és convenient parlar sobre el tema perquè puguin entendre'ls.	Educació Primària 1	5	1
	Raons centrades en el grup-classe	Perquè els companys valoren l'adopció com un fet normal.	Educació Primària 2	31	5
		Per a acollir la diferència.	Ed. Infantil 1	6	2
		Perquè tots els companys ho han de tenir clar.	Educació Primària 1	10	5
Amb reserves	Raons derivades de deficiències en la comunicació família-escola	És un tema complex, sobre el qual no es té molta informació de com abordar-lo sense ferir la sensibilitat dels pares.	Educació Primària 3 Educació Infantil 2	30.4 15.5	1.5 1
		Hi ha infants als quals els seus pares no han explicat amb claredat els seus orígens i això comporta molts problemes a l'aula.	Educació Infantil 1	3	1
		S'hauria de saber l'opinió de la família perquè no hi hagi discrepàncies.	Educació Infantil 1	3	1
	Raons centrades en la demanda explícita dels alumnes	Si surt el tema, es pot parlar. Si no, els mestres no han de treure el tema.	Educació Primària 5 Educació Infantil 1	11.4 13	4.2 1
		Depenent de la necessitat de demanda del grup o del nen adoptat.	Educació Primària 1	4	4
		Solament si fa falta parlar del tema per a tractar-lo amb naturalitat.	Educació Primària 1 Educació Infantil 2	12 29	4 2
	No es donen raons		5		

Resposta	Categories de motivacions de resposta	Tipologies exemplificades de raons a favor, amb reserves i en contra	Variables		
			V1	V2	V3
No	Raons basades en la assumció per part del menor i del grup del fet adoptiu	No és necessari quan el nen està molt acceptat per la resta del grup.	Educació Primària 4	5.5	2.7
		No fa falta parlar d'adopció si el nen ja té assumit que té una família en la distància i que ha estat adoptat.	Educació Primària 2	29.5	3.5
	Raons basades en l'edat del menor adoptat	En els primers anys de l'educació infantil no és imprescindible parlar de l'adopció a l'escola.	Educació Infantil 2	2	1
	Raons basades a entendre l'adopció com un element més de la diversitat de l'aula	No és necessari parlar d'adopció. S'ha de parlar de diversitat.	Educació Infantil 1	2	1
	No es donen raons		7		

Taula 6. Categories de raons que donen els mestres per a parlar del fet adoptiu a l'escola

Partint del respecte a la privacitat de la família, creiem que és necessari un treball conjunt perquè l'infant adoptat pugui tenir una visió realista de si mateix i desenvolupi relacions emocionals i socials estables i segures. El reconeixement del grup classe del fet adoptiu farà que s'entenguin les diferents situacions dels infants, i que es compregui el fet adoptiu com una característica estable de la identitat del company adoptat i es respecti el seu passat i la seva cultura d'origen.

b) Necessitat de suport a l'aula per a afavorir l'adaptació escolar

Com a resposta a la pregunta sobre si es creu necessari algun suport per a facilitar la integració del menor adoptat a l'escola, el 62 % dels mestres indiquen que no, ja que l'infant adoptat que han tingut a l'aula s'ha adaptat sense problemes. Els mestres que expressen que sí (un 38 %) manifesten que el més adequat seria un mestre de suport, fonamentalment en els casos en què l'infant s'incorpora quan el curs està ja iniciat, quan l'adopció s'ha realitzat fa molt poc temps, quan s'ha adoptat un infant major de tres anys o quan el menor s'ha d'adaptar a un nou idioma. Altres necessitats expressades pels mestres són aquestes: protocols d'actuació en situacions diverses, l'assessorament del gabinet psicopedagògic del centre educatiu o l'atenció externa.

La figura 2 mostra la resposta dels mestres a la necessitat de suport en cadascuna de les etapes.

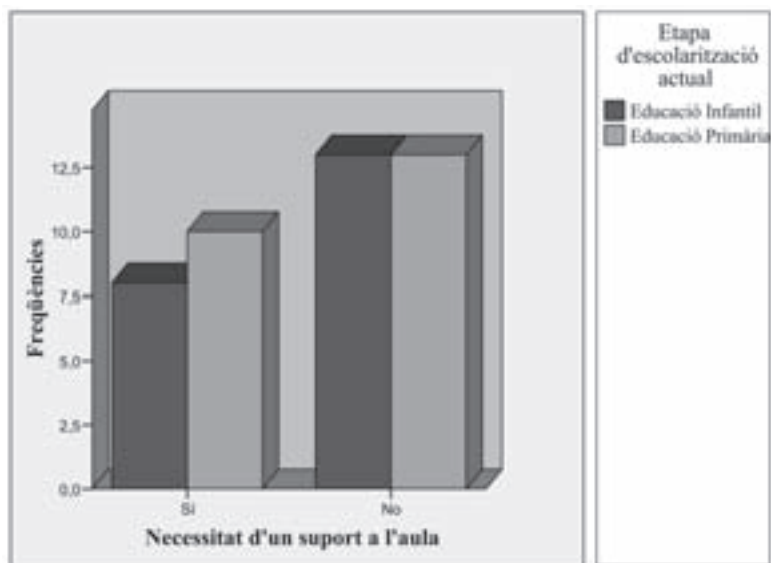

Figura 2. Necessitat d'un suport a l'aula

Tanmateix, els infants adoptats arriben a les aules i els seus mestres han rebut poca formació específica per comprendre les seves necessitats i saber com ajudar-los a superar els problemes escolars (Abella, Benet, Blanxart, Prats i Rosell, 2007). Les respostes dels docents, que indiquen necessitats de recursos, es resumeixen en la taula 7.

Hem estudiat l'associació de la variable «Necessitat d'un suport a l'aula» amb V1, V2 (agrupant els anys d'experiència en dos intervals: deu anys o menys i més de deu anys) i V3 (agrupant els anys d'escolarització en dos intervals: dos anys o menys i més de dos anys).

No trobem diferències estadísticament significatives entre el grup d'Educació Infantil i el d'Educació Primària quant a la necessitat de suport específic a l'aula per a atendre els menors adoptats, ja que ($\chi^2(1, N = 47) = 0.132, p = 0.717$) i amb correcció per continuïtat $p = 0.955$.

No trobem diferències estadísticament significatives entre els mestres amb experiència fins a deu anys i els que sobrepassen aquesta xifra quant a la necessitat de suport específic a l'aula per a atendre els

menors adoptats, ja que ($\chi^2(1, N = 47) = 0.119$, $p = 0.730$) i amb correcció per continuïtat $p = 0.964$.

Tampoc no trobem diferències estadísticament significatives quant a la necessitat de suport específic a l'aula, per a atendre els menors adoptats, entre els mestres que tenen nens o nenes que fa dos anys o menys que estan escolaritzats a Catalunya i els que fa més de dos anys, ja que ($\chi^2(1, N = 47) = 0.196$, $p = 0.658$) i amb correcció per continuïtat $p = 0.891$.

En tots els casos, el nombre de caselles amb freqüències esperades inferiors a 5 ha estat del 0 %.

Categories de recursos	Tipologia de recursos	Variables		
		V1 Etapa i freqüència	V2	V3
Formació rebuda	Cursos, jornades o conferències de formació sobre l'adopció, impartides per especialistes.	Ed. Infantil 2	14.5	1.5
		Ed. Primària 2	19	4.5
Recursos personals sense formació específica	Lectura de llibres relacionats amb l'adopció.	Ed. Infantil 2	12	1
		Ed. Primària 2	5.5	6.5
	Recerca d'informació sobre costums, religió i cultura del país d'origen dels menors adoptats, per a poder adaptar algunes explicacions a la seva realitat més pròxima.	Ed. Infantil 2 Ed. Primària 3	4 16.7	1 4.3
Recursos de grup sense formació específica	Reunions de claustre per a compartir idees, recursos i elaborar estratègies comunes d'actuació sobre el tema de l'adopció.	Ed. Infantil 1	9	1
		Ed. Primària 5	16	3.4
Recursos de grup sense formació específica	Trobades amb els pares adoptius per a ajudar a entendre millor els infants.	Ed. Infantil 2	24.5	2
		Ed. Primària 3	16	3.3

Taula 7. Categories de recursos de formació rebuda pels mestres

c) Necessitat de formació personal i professional

El professorat ha de ser capaç d'elaborar estratègies i eines que ajudin a dinamitzar la integració de la realitat adoptiva en el marc escolar (Abe-

lla, Benet, Blanxart, Prats i Rosell, 2007), però la veritat és que els infants adoptats arriben a les aules i els seus mestres no han rebut cap formació específica per a comprendre les necessitats d'aquestes criatures i saber com ajudar-les a superar les seves dificultats. Així ho manifesta un 51 % dels mestres enquestats. La resta indica que la formació que han rebut ha estat pel seu compte, a partir de la lectura de llibres, reunions amb altres mestres o amb les mateixes famílies adoptives. En alguns casos han assistit a cursos específics sobre adopció, conferències o seminaris.

La majoria coincideix a expressar el desig de rebre formació sobre l'adopció, indicant, com a recursos prioritats, cursos específics de formació, orientació d'experts per a saber detectar els motius de les dificultats dels nens i de les nenes adoptats i assessoraments de professionals experts en la temàtica adoptiva: psicòlegs, logopedes, psicopedagogs, etc. Fonamentalment, per a atendre alumnes concrets en el moment en què sorgeixin dificultats.

Tanmateix, hi ha un conjunt de mestres que reconeix que no ha necessitat formació específica perquè s'ha trobat amb menors que ja estan molt integrats en el grup i en l'escola i, per tant, consideren que no presenten dificultats diferents de la resta d'alumnes.

Hem estudiat l'associació de la variable «Necessitat de formació específica» amb V1, V2 i V3 agafant els intervals de la mateixa manera descrita per a la variable «Necessitat d'un suport a l'aula».

No trobem diferències estadísticament significatives entre el grup d'Educació Infantil i el d'Educació Primària quant a la necessitat de formació específica per a atendre els menors adoptats, ja que (χ^2 (1, N = 47) = 3.237, p = 0.072) i amb correcció per continuïtat p = 0.134.

No trobem diferències estadísticament significatives entre els mestres amb experiència fins a deu anys i els que sobrepassen aquesta xifra, quant a la necessitat de formació específica per a atendre els menors adoptats, ja que (χ^2 (1, N = 47) = 1.066, p = 0.302) i amb correcció per continuïtat p = 0.459.

Tampoc no trobem diferències estadísticament significatives, pel que fa a la necessitat de formació específica per a atendre els menors adoptats, entre els mestres que tenen nens o nenes que fa dos anys o menys que estan escolaritzats a Catalunya i els que fa més de dos anys, ja que (χ^2 (1, N = 47) = 1.024, p = 0.312) i amb correcció per continuïtat p = 0.475.

En tots els casos, el nombre de caselles amb freqüències esperades inferiors a 5 ha estat del 0 %.

Resultats respecte al tercer objectiu: posar les bases per a un programa conjunt de treball, família d'infants adoptats i escola

Descripció, per part dels mestres, de la relació família adoptiva – escola

Per a posar els fonaments d'un projecte de cooperació pares i escola per a afavorir l'adaptació escolar, hem cregut convenient d'estudiar, primer, com els mestres descriuen aquesta relació i, posteriorment, si consideren necessària una acció de treball conjunta.

Escollim com a variable «anys d'escolarització del menor adoptat», perquè, com diu Palacios (2007a), a partir dels tres anys de l'adopció, es comencen a produir canvis importants en el desenvolupament psicossocial dels nens i les nenes adoptats.

a) Relació família-tutor

Els professors reconeixen majoritàriament una relació molt fluida (el 64 %) o bastant fluida (el 23 %) amb les famílies adoptives i haver rebut d'aquestes informació suficient sobre el procés adoptiu i sobre els orígens del nen o de la nena (el 81 %).

El 61 % dels mestres indiquen bastant o molt bona disposició de la família per a parlar de les possibles dificultats de conducta o de rendiment acadèmic del seu fill o de la seva filla.

Respecte a si els pares han facilitat als tutors informació sobre el procés adoptiu i sobre els orígens de l'infant, sempre respectant els límits privats que ha de tenir aquesta informació, observem que un 45 % afirma que molta, un 36 % que bastant i un 19 % poca o gens.

Els mestres indiquen que un 41 % de les famílies adoptives col·laboren amb l'escola per a una major incorporació i adaptació del seu fill o filla i que un 21 % no hi col·laboren.

Per altra banda, un 83 % dels mestres expressen que disposen d'informació sobre el seguiment que els pares fan a casa de les tasques escolars dels seus fills, tot i que un 11 % manifesta que no en té cap.

Informació dels pares als tutors sobre derivacions

Els mestres indiquen, en un 32 %, que disposen, per part de la família, d'informació adequada sobre la derivació dels infants adoptats a algun professional (terapeuta, psicòleg, logopeda, psicopedagog, etc.), d'altres suficient (un 19 %) i d'altres insuficient o cap (el 49 % restant).

El 48.9 % dels mestres enquestats, indiquen el tipus d'especialista que tracta els infants adoptats. Les respostes es reflecteixen en la 3. Tanmateix, sempre segons l'opinió del tutors, hi ha un 21.6 % dels pares que no accepten les dificultats dels seus fills.

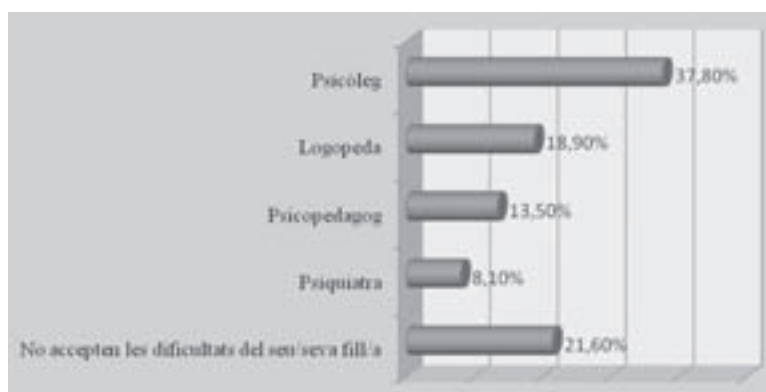

Figura 3. Especialistes als quals han recorregut les famílies adoptives

Hem analitzat l'associació entre la variable «Anys d'escolarització del menor adoptat» amb les variables «Relació del mestre/a amb les famílies», «Informació rebuda per les famílies», «Col·laboració dels pares amb l'escola», «Informació del seguiment que fan els pares de les tasques escolars», «Receptivitat de la família per parlar de les dificultats dels seus fills» i «Informació sobre si la família ha recorregut a algun professional de l'escola o extern», calculant les mesures simètriques i direccionals per a dades ordinals, i hem trobat que només hi ha una relació moderada i positiva amb les variables «Col·laboració dels pares amb l'escola» i «Informació del seguiment que fan els pares de les tasques escolars».

Valoració per part dels mestres de l'elaboració d'un treball conjunt amb la família adoptiva

Indiquem, en aquest apartat, les respostes donades als ítems que fan referència al plantejament d'un treball conjunt amb criteris comuns

entre els mestres i la família per afavorir el desenvolupament integral de l'infant adoptat.

El 93 % dels mestres expressen la importància d'aquest treball específic i la fonamenten en diverses raons que acompanyen les seves respostes: que la criatura rebí una educació que respongui a criteris comuns per part de totes les persones implicades, per facilitar-li la integració, per ajudar-la a superar dificultats i potenciar els seus valors. En menor mesura, parlen de la necessitat de participació de les famílies a l'escola, del recolzament a les famílies adoptives i d'ajudar el nen o la nena a integrar la seva història personal i els seus orígens.

Els mestres que responen negativament, no indiquen que no sigui necessària una acció educativa coordinada amb la família, sinó que pensen que el treball conjunt ha de ser igual per a tots els alumnes, adoptats o no.

Atenent a l'etapa d'escolarització, podem apreciar que només una minoria de mestres d'Educació Infantil no considera necessari el treball conjunt amb la família. De la mateixa manera, apreciem alguna resposta negativa més en el grup de mestres amb menys de deu anys d'experiència que en el dels que en tenen més.

Els mestres pensen, en un 59 %, que els pares atribueixen la majoria de problemes dels infants al fet de l'adopció i que mostren ansietat respecte a l'adaptació i evolució escolar del seu fill o filla. Un 15 % la consideren alta, un 30 % moderada, un 22 % baixa i un 24 % diuen no tenir intuïcions al respecte. A més a més, amb percentatges molt similars (26 % alta; 23 % moderada; 21 % amb certs indicis; 30 % no en té cap indicatiu), els mestres tenen la percepció que els pares mostren conductes sobreprotectores amb els seus fills o filles adoptius.

Pel que fa a si els infants adoptats que són d'ètnies diferents, pateixen exclusió per motius de racisme, majoritàriament opinen que poca o cap (un 80 %).

Com ja hem apuntat anteriorment, el petit adoptat no solament es mou a l'entorn família-escola, sinó que, en alguns casos, requereix l'assessorament o tractament terapèutic per part d'altres professionals. Al nostre entendre, el treball que aquests fan hauria de ser compartit no solament amb les famílies, sinó també amb els mestres, tot i que només un 47 % diu que ha contactat amb algun professional que atén el menor adoptat, amb la finalitat de treballar conjuntament però no s'ha portat a terme cap acció coordinada; més aviat una transmissió d'informació que una vertadera cooperació.

Hem analitzar si hi ha associació entre la variable «Anys d’escolarització del menor adoptat» amb les altres estudiades («Ansisetat dels pares adoptius per l’adaptació i evolució del seu fill o filla», «Tendència dels pares a atribuir les dificultats del seu fill o filla a l’adopció», «Tendència a patir exclusió pel fet de ser d’una altra ètnia» i «Treball amb altres professionals») i hem observat que només amb la variable «Tendència a patir exclusió pel fet de ser d’una altra ètnia» podem indicar una certa associació moderada i negativa; és a dir, a més anys d’escolarització, menor exclusió.

Temes que els mestres creuen importants per a un treball conjunt família-escola

Per posar les bases d’un treball conjunt família – infant adoptat i altres professionals i institucions, hem preguntat als mestres els temes que valoren com a importants per a treballar coordinadament.

Els hem agrupats (figura 4) atenent al context en el qual els podem emmarcar, tenint en compte que els més valorats, amb diferència respecte als altres, han estat els següents: «Acollida i integració a l’escola», «Seguiment del menor durant l’adolescència i treball específic. Adaptació a la nova cultura».

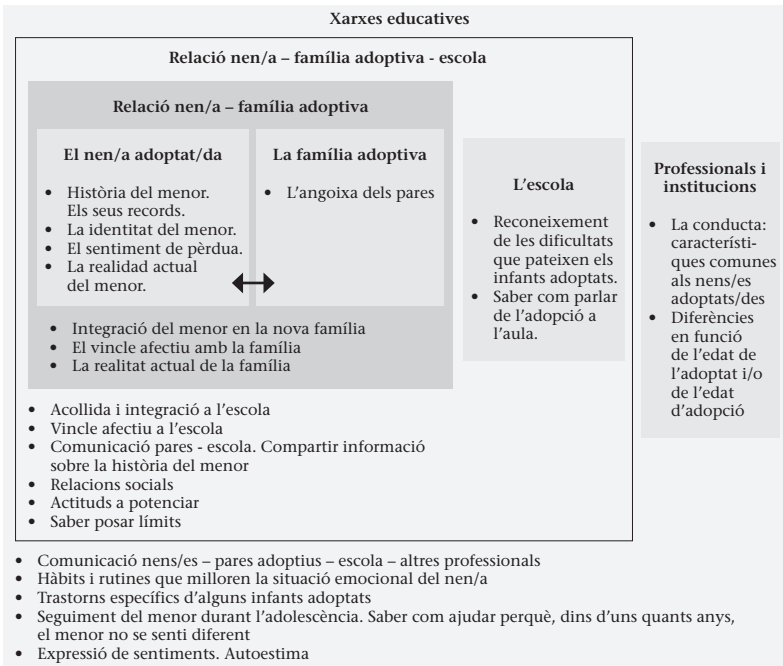

Figura 4. Temes que els mestres creuen importants per a un treball conjunt família-escola

IV. Conclusions

Derivat dels resultats obtinguts i de la reflexió feta arran d'aquests resultats, creiem oportú presentar, com a conclusions, les bases per a poder formular un programa de relació entre les famílies adoptives i l'escola, en benefici dels interessos dels infants adoptats.

Bases per a un programa educatiu conjunt de tots els agents que interaccionen amb el menor adoptat

Principis que fonamenten el projecte

1. L'acompanyament conjunt del menor adoptat facilita la seva integració i evolució.
2. La comunicació és l'eix bàsic dels contextos relacionals. En l'educació, a més de continguts, es manegen emocions; per tant, perquè les persones s'entenguin s'han de tenir en compte els aspectes cognitius i els emocionals.
3. La relació entre el mestre i la família ha de ser essencialment una relació de confiança, de manera que tots es mostrin receptius a les valoracions i percepcions dels altres. Sense reconeixement no hi ha veritable comunicació.
4. La complexitat de les aules, a la qual contribueix el fenomen adoptiu, requereix dels mestres formació o ajuda específica per a treballar amb els menors adoptats.
5. Cal entendre l'escola com un element bàsic d'una comunitat d'aprenentatge en la qual s'afavoreixen les interaccions família – escola – xarxes educatives, amb l'objectiu de potenciar el creixement personal i el benestar de les persones que configuren la comunitat. Conseqüentment, el comportament a l'escola dels infants adoptats no es pot entendre comprensivament si el camp d'observació no abarca totes les interaccions en un moment donat.

Bases per a un treball, de reflexió i formació, per a atendre òptimament els infants adoptats

Ateses les múltiples facetes de l'adopció, per a atendre l'infant adoptat cal tenir en compte tot l'entramat de persones i contextos en què es desenvolupa i la necessitat de diàleg i de treball conjunt entre tots

els implicats en la seva educació i desenvolupament social, físic i psíquic. Perquè aquest treball sigui eficaç, és important la formació de tots aquests agents en temes referents a la postadopció, com diuen Rushton, Monck, Upright i Davidson (2006), des de la idea d'un model de preparació i formació preventiu –no pal·liatiu– de problemes urgents, als quals s'intenta posar remei quan ja són urgents. Pensem que, en molts casos, serà més adequat i tranquil·litzant un tractament educatiu que no pas un tractament terapèutic i que una acció preventiva permet un diàleg més reposat, amb intercanvi de parers i experiències. Per altra banda, en els casos que sigui necessari afrontar situacions particulars difícils, la formació també ajudarà a saber com tractar-les i conduir-les. El coneixement de situacions similars aporta elements per a trobar solucions, encara que cada persona tingui una història personal diferent.

Com afirma Berástegui (2007), s'imposa la comprensió del procés d'adaptació des d'una perspectiva ecològica del desenvolupament.

Pensem, doncs, en diferents accions en l'àmbit preventiu i educatiu que concretem en la figura 5, indicant l'entremat de relacions entre els diferents agents que interaccionen amb el menor adoptat i que fan referència fonamentalment al següent:

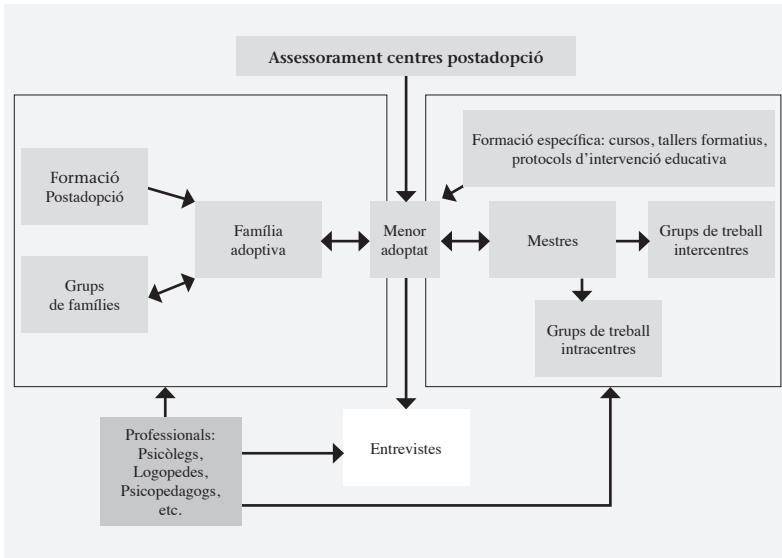

Figura 5. Accions en l'àmbit preventiu i educatiu

1. Assessorament als tutors de com efectuar una adaptació progressiva del menor a l'escola, afavorint el contacte diari, a ser possible, en aquest període inicial, amb els pares, per a entendre les característiques del menor i així poder atendre'l adequadament i estudiar les rutines a establir.
2. Cursos, conferències o tallers per tractar temes com les possibles dificultats dels menors, el vincle afectiu a l'escola, etc., i saber com afrontar problemes com el sentiment de pèrdua, que pot causar al nen o nena inseguretat i, per tant, cercar actuacions per a reforçar l'autoestima i la seguretat. (Alguacil, 2007)
3. Trobades de grups de mestres intracentres i intercentres amb la finalitat de tractar els temes que els preocupen sobre l'adopció.
4. Entrevistes pares-tutor per a saber si s'ha efectuat la revelació de l'adopció i els missatges que s'han emès perquè els mestres siguin congruents amb aquesta informació. També, si escau, i dins la privacitat que correspon a la família, per a conèixer la realitat del procés adoptiu, les experiències preadoptives viscudes i les emocions i conductes que manifesta per a establir estratègies conjuntes per a millorar, des de les dues parts, la situació acadèmica i emocional de la criatura.
5. Reunions de la família, amb el mestre i els professionals, que siguin necessàries per a tractar les situacions de dificultat concretes que es poden presentar i avaluar el procés que segueix el menor i, si cal, fer un assessorament terapèutic i educatiu.
6. Creació, per part de les institucions competents, de xarxes de recolzament de caràcter formatiu i educatiu, que puguin assessorar diferents nuclis o grups que treballin coordinadament i, si es fa necessari, proporcionar ajudes de caràcter assistencial.

Com a conclusió final, direm que l'adopció és una circumstància per a tota la vida, que afecta de manera diferent segons l'edat i l'origen del menor adoptat, segons les característiques de les famílies adoptants i conforme a l'acollida i al tracte que reben a l'escola. Per això, creiem oportú impulsar el debat i la creació d'un discurs al voltant de l'adopció en el context escolar.

En aquest sentit, la recerca pretén ser font d'informació per a la generació i aplicació de programes que, a partir dels resultats obtinguts, permetin anticipar i prevenir possibles riscos o dificultats en l'adaptació i l'evolució escolar dels menors adoptats.

REFERÈNCIES

- Abella, M., Benet, C., Blanxart, N., Prats, D. & Rosell, M. (2007). El servicio de atención post-adoptiva en Cataluña. *Anuario de Psicología*, 38(2), 273-281.
- Alguacil, M. (2007). Los niños adoptados. A J. Riart (Ed.), *Manual de Tutoría y Orientación en la diversidad* (277-288). Madrid: Ed. Pirámide.
- Alguacil, M. & Pañellas, M. (2008a). Estudio sobre las necesidades de soporte y de formación de los maestros que acogen en sus aulas niños y niñas adoptados. *INFAD: International Journal of Developmental and Educational Psychology*. 1(4), 119-132.
- Alguacil, M. & Pañellas, M. (2008b). Estudio de la relación escuela-familia en niños adoptados y bases para un programa de intervención educativa conjunto familia-escuela-redes sociales. *Actas del Congreso de Psicología y Educación. Un lugar de encuentro* (1371-1381). Oviedo: Universidad de Oviedo.
- Alguacil, M. & Pañellas, M. (2009a). Valoración de los maestros de dimensiones emocionales en niños adoptados. *Actas del Congreso de Inteligencia Emocional: Avances en el estudio de la Inteligencia Emocional* (391-397). Santander: Fundación Marcelino Botín.
- Alguacil, M. & Pañellas, M. (2009b). *L'adopció*. Barcelona: UOC.
- Alguacil, M. & Vicente, A. (2008). Escuela y acogida. *Aula de Innovación Educativa*, 172, 13-15.
- Amorós, P. (1987). *La adopción y el acogimiento familiar*. Madrid: Narcea
- Berástegui, A. (2007). *Esta es tu historia: identidad y comunicación sobre los orígenes en adopción*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas
- Bohman, M. & Sigvardson, S. (1990). Outcome in adoption: Lessons from longitudinal studies. A D. M. Brodzinsky & M. D. Schechter (Eds), *The psychology of adoption* (93-105). New York: Oxford University Press.
- Brodzinsky, D. M. & Palacios, J. (2005). *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice*. USA: Praeger Publishers.

Brodzinsky, D. M., Schechter, M. D., Braff, A. M. & Singer, L. M. (1984). Psychological and academic adjustment in adopted children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 52(4), 582-590.

Brodzinsky, D. M., Radice, C., Huffman, L. & Merkler, K. (1987). Prevalence of clinically significant symptomatology in a non-clinical sample of adopted and nonadopted children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 16, 350-356.

Bronfenbrenner, V. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Dalen, M. (2001). School performances among internationally adopted children in Norway. *Adoption Quarterly*, 5(2), 39-58.

Dalen, M. (2007). Educational achievement among international adoptees. *Anuario de Psicología*, 38(2), 199-208.

Frederici, P. (2003). *Neuropsychological and psychoeducational evaluation of de post-institutionalized child*. Paper presented in the 1st Annual Conference for adoptees from Eastern Europe. Arlington, Virginia, USA.

Fries, A.B.W. & Pollak, S.D. (2004). Emotion understanding in postinstitutionalized. Eastern European children. *Development and Psychopathology*, 16, 355-369.

Golombok, S. (2006). *Modelos de familia*. Barcelona: Graó.

Grau, E. & Mora, R. (2002). Els menors adoptats internacionalment. L'escolaritat. *Conferència en el Centre de Recursos Pedagògics de Sant Martí de Provençals*. Recuperat el 08/07/2010 a <http://es.calameo.com/read/000033824d18b3494963b>

Gunnar, M. & Kertes, D. (2005). Prenatal and postnatal risks to neurobiological development in internationally adopted children. A D. Brodzinsky, D. y Palacios, J. (Eds.), *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice*. (27-47). USA: Praeger.

Juffer, F. & Van Uzendoorn, M. H. (2005). Behaviour problems and mental health referrals of international adoptees. A meta-analysis, *Journal of the American Medical Association*, 293(20), 2501-2515.

Palacios, J. (2007a). Niñas y niños adoptados en la educación infantil. A F. López (coord.), *La escuela infantil: observatorio privilegiado de desigualdades* (15-108). Barcelona: Graó.

Palacios, J. (2007b). Después de la adopción: necesidades y niveles de apoyo. *Anuario de Psicología*, 38(2), 181-198.

Palacios, J., Sánchez-Sandoval, F. & León, E. (2005a). *Adopción internacional en España: un nuevo país, una nueva vida*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Palacios, J., Sánchez-Sandoval, Y. & León, E. (2005b). Adopción y problemas de conducta. *Revista Iberoamericana de diagnóstico y evaluación psicológica*, 19, 171-190.

Paniagua, G. & Palacios, J. (2005). *Educación infantil. Respuesta educativa a la diversidad*. Madrid: Alianza Editorial.

Rushton, A., Monck, M., Upright, H. & Davidson, M. (2006). Enhancing adoptive parenting: devising promising interventions. *Child and Adolescent Mental Health*, 11, 25-31.

Silver, L.B. (1989). Frequency of adoption of children and adolescents with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 22, 325-327.

Smith, S. & Ryan, S. (2004). A comparative study of child welfare adoptions with other types of adopted children and birth children. *Adoption Quarterly*, 7(3), 1-30.

Van Uzendoorn, M. H. & Juffer, F. (2006). The Emanuel Miller Memorial Lecture 2006: Adoption as intervention. Meta-analytic evidence for massive catch-up and plasticity in physical, socio-emotional, and cognitive development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 1228-1245.

Van Uzendoorn, M. H., Juffer, F. & Klein Poelhuis, C.W. (2005). Adoption and cognitive development. A meta-analytic comparison of adopted and nonadopted children's IQ and school performances. *Psychological Bulletin*, 131, 301-316

Verhulst, F.C., Althaus, M. & Versluis-den Bieman, H. (1990). Problem behavior in international adoptees. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 29, 94-103.

Resumen

Los niños y niñas adoptados presentan algunas especificidades que pueden afectar a su integración y evolución escolar (Palacios, 2007; Dalen, 2007). Este ha sido el motivo de la presente investigación que tiene tres finalidades: obtener una descripción de las características de los menores adoptados a las etapas de Educación Infantil y de Primaria, mediante la observación externa realizada por sus tutores de aula; analizar las necesidades de los maestros para atender convenientemente a los niños y niñas procedentes de la adopción; poner los fundamentos de un programa escuela-familia para mejorar la adaptación escolar de los menores adoptados.

En el estudio participaron 42 profesores de 18 escuelas de Cataluña. Las variables escogidas para analizar los resultados del cuestionario, diseñado para esta investigación, fueron: etapa de escolarización de los niños y niñas adoptados, sexo, años de escolarización de los menores, país de origen de los adoptados, tiempo transcurrido desde la adopción y años de experiencia del maestro.

Teniendo en cuenta las variables indicadas, se ha efectuado un análisis cuantitativo y uno cualitativo. El cuantitativo ha consistido en un estudio descriptivo y uno inferencial sobre la visión de los maestros de los adoptados y la relación con la familia adoptiva, y el análisis cualitativo en la categorización de las respuestas de los maestros acerca de las necesidades de formación para atender a los menores procedentes de la adopción y del tratamiento en el aula del hecho adoptivo.

Palabras clave: adopción, escuela, maestro, relación familia – escuela.

Abstract

Adopted children have some peculiarities that may affect their school integration and evolution (Palacios, 2007b; Dalen, 2007). This has been the reason for this research, which has three aims: To get a description of the characteristics of adopted children in the stages of Early Childhood Education and Primary Education, through external observation carried out by their classroom tutors; to analyze the needs of teachers in order to properly deal with children from adoption; and to set the basis for a school-family programme to improve the adopted children's school adaptation.

In this study, participants were 42 teachers from 18 schools in Catalonia. The variables chosen to analyze the results of the questionnaire, designed for this research, were: Educational stage of adopted children, gender, schooling years of these children, the children's country of origin, time from their adoption, and the teacher's years of experience.

Considering these variables, quantitative and qualitative analyses were carried out. The quantitative analysis was a descriptive study and an inferential study about the teachers' vision of the adopted children, and the relationship with the adoptive family; and the qualitative analysis was the categorization of the teachers' answers about their needs of training in order to deal with adopted children and to approach the issue of adoption in the classroom.

Key words: Adoption, school, teacher, family-school relationship.